

Justitieombudsmannen
Kerstin André

Några barn under 15 år var misstänkta för att ha utövat utpressning mot en flicka. Med anledning därav kallade socialförvaltningen skriftligen de berörda barnen och deras föräldrar till ett gemensamt möte vid vilket även polis skulle närvara. Fråga om utformningen av skrivelsen till föräldrarna. Även fråga om förutsättningarna för att anordna ett gemensamt möte med alla berörda

Den 10 december 2001 kom till Biståndsnämnden i Håbo kommun in en skrivelse som var undertecknad av AA och rektorn vid Västerängsskolan i Håbo. Enligt skrivelsen hade AA, som gick i årskurs 5, vid ett flertal tillfällen blivit hotad och pressad på pengar av elever vid två skolor i kommunen. Den 17 december gjorde polisen en anmälan om saken till biståndsnämnden.

I ett brev den 18 december 2001 till BB, CC och deras son DD skrev socialsekreteraren EE, socialförvaltningen i Håbo kommun, i huvudsak följande.

Socialtjänsten har fått en anmälan från polisen där er son DD är en bland 9 pojkar som varit med och pressat pengar, slagit och hotat en ung flicka under en period av en månad. Några av pojkarna har slagit, några hotat och en del hållit vakt.

Både polisen och socialtjänsten ser mycket allvarligt på händelsen och vi har gemensamt beslutat att kalla alla barn och ungdomar tillsammans med föräldrarna på ett gemensamt möte angående händelserna.

Vi har bokat tid för mötet i kommunhuset, torsdagen den 17/1-02 klockan 17.30. Det är mycket viktigt att ni kommer. Vi har kallat alla föräldrar tillsammans med barnen. Polis, ungdomsbehandlare samt fältassistent kommer att närvara vid mötet. Flickan mår mycket dåligt av händelserna och orkar inte möta pojkarna än.

Syftet med mötet är att tala allvar med pojkarna och informera er föräldrar om vad som hänt. Vi skall också diskutera hur man skall gå vidare. Det är ytterst viktigt att pojkarna inte på något sätt kontaktar flickan i fråga innan mötet eller i syfte att skrämma henne ännu mer pga. anmälan. Det kommer att anmälas som olaga hot.

I ett meddelande den 3 januari 2002 från förvaltningen underrättades BB, CC och DD om att mötet den 17 januari 2002 hade ställts in.

BB och CC klagade i en anmälan till JO på EE för utformningen av brevet den 18 december 2001. De anförde därvid att brevet inte utgjorde någon ”information kring en anmälan mot DD, utan ett konstaterande av brottet”. De anförde härutöver att de kallades till ett möte där DD skulle informeras om hur man skulle gå vidare

”när det gäller den redan konstaterade, och tydligen fastställda, händelsen”. BB och CC ifrågasatte dessutom det bemötande de fått av EE samt nämndens handläggningstid av ärendet.

Anmälan remitterades till Biståndsnämnden i Håbo kommun för utredning och yttrande. Biståndsnämnden lämnade som sitt yttrande till JO en skrivelse som hade upprättats av EE. I den anfördes bl.a. följande.

ARBETSBESKRIVNING GÄLLANDE ÄRENDET

20011210 Anmälan från skolan inkommer till Myndighetsgruppen.

20011217 Anmälan från polisen inkommer.

20011218 Brev ang mötet den 17/1-02, till samtliga föräldrar vars barn är anmälda. (Postas som B-post 011219, och borde inte ha hunnit fram före jul)

20011221 ringer BB hem till mig och under detta samtal talar jag om på vilka grunder jag gjort bedömningen att flickan är trovärdig. (Samtal nr 1 med flickan och hennes pappa 20011213, samtal nr 2, 20020103, samtal nr 3, 20020110.)

Jag ber BB om ursäkt om att jag inte skrivit ordet misstänkt i brevet, vilket är brukligt, eftersom ingen är skyldig innan han/hon döms för brottet. Talar också om att min uppgift som soc sekr inte är att utreda om något brott begåtts, vilka som gjort vad osv. Talar om att jag gjort bedömningen att något har hänt och i samband med detta har även DD:s namn nämnts.

Talar också om för BB att vi tillsammans med polisen kommit fram till att det bästa är att vi alla träffas och försöker reda ut situationen, vilket i det läget även var flickans föräldrars önskemål. Inga barn registrerades inom socialtjänsten.

BB påstår att jag sagt att flickan förhört av polisen, vilket jag inte sagt eftersom jag visste att hon pekat ut pojkarna i skolkatalogen. I samtal med BB, CC och DD den 7/1-02, läser jag upp delar av anmälan, men kan inte delge det hela eftersom den innehåller flera namn. Under detta samtal talar jag också om att min bedömning är att något har hänt, men vad, vilka som varit med, vilka som gjort vad, det vet jag inte och det är inte heller min uppgift att ta reda på.

Att jag i brevet varnat pojkarna att inte tala med flickan eftersom det kan uppfattas som hot, gjorde jag för att undvika mer problem. Enligt min erfarenhet är det ganska vanligt att ungdomar talar med offret som sedan uppfattar det som sägs som hot.

Enligt min egen uppfattning lyssnade jag på föräldrarnas redogörelse om sin son under vårt samtal. I det här läget kom jag fram till att det inte var rätt att jag skulle utreda vilka vägar pojken gått till skolan, var han vistats vid vissa tidpunkter m m och beslutet om att begära en LUL-utredning förstärktes.

Efter en diskussion med avd chef FF, beslutades att begära en LUL-utredning. Beslutet togs då flera av föräldrarna ringt och velat förklara vad deras söner gjort under tiden då man i anmälan gjorde gällande att de varit i kontakt med flickan. Några av föräldrarna ville ändå ha mötet med flickans föräldrar, polisen och soc.tj, men i det läget togs beslutet att dra in mötet i väntan på utredning.

2002-01-02 Myndighetsgruppen begär att polisen utreder ärendet jämlikt 31 § LUL. (Lagen om unga lagöverträdare)

2002-01-02 Polisen skickar begäran till åklagarmyndigheten.

2002-01-03 Brev till föräldrarna ang utredningen, samt att mötet den 17/1 är inställt.

Tiden mellan 20020102–20020206 ringde jag både polisen och åklagaren och efterlyste resultat. I mitt tycke tog ärendet orimligt lång tid att utreda.

2002-03-06 ringde kammaråklagaren GG och ursäktade sig för att ärendet legat hos en långtidssjukskriven åklagare och därmed inte behandlats. Hon ville ha personuppgifter på de anmälda och skulle ta över ärendet.

2002-03-12 Inkom underrättelse från kammaråklagare GG att två av pojkarna som blivit anmälda inte skulle förhöras pga att de var under 12 år då det påstådda brottet begicks.

2002-04-09 Mamman till flickan ringer mig och talar om att utredningen är nedlagd. De har fått besked från åklagare, men ingen motivering varför ärendet är nedlagt. Inget meddelande till polisen eller socialtjänsten.

2002-04-11 anmälan om tjänstefel inkommer från BB och CC.

2002-04-15 ringer jag assistentåklagaren HH som tagit beslutet, men han är på semester. Talar med kanslisten som lovar faxa beslutet. I diarieföringen står ingen motivering om varför utredningen lagts ned.

2002-04-15 beslutet taget av assistentåklagare HH kommer med fax.

2002-04-15 socialtjänsten får kopior av polisförhör.

2002-04-15 kontaktar åklagarmyndigheten på nytt för att få reda på hur åklagaren bedömt i ärendet. Får ej tag i någon åklagare men ber kammaråklagare GG, som tidigare haft ärendet, kontakta mig.

Min bedömning om handläggningstid: Socialtjänsten agerade direkt då anmälan inkom. Första bedömningsamtalet med flickan skedde tre dagar efter anmälan och beslutet om hur socialtjänsten skulle agera togs 17/12, dvs en vecka efter anmälan. Föräldrarna fick beskedet 11 dagar efter anmälan och första mötet med föräldrarna och ungdomarna var bokad till den 17/1-02, dvs 5 veckor efter anmälan. Till tiden skall räknas alla julhelger. BB ville ha enskilt samtal med mig och blev erbjuden en tid 2/1-02, vilket inte passade hennes familj och då bokades en tid för samtal den 7/1-02.

Socialtjänsten kan inte ansvara för att ärendet låg hos åklagarmyndigheten, vilket i sin tur ledde till att inga förhör kunde genomföras hos polisen.

Socialtjänsten skall meddela alla inblandade per brev så fort åklagaren gett sin motivering i målet. Ärendet kommer att avskrivas inom socialtjänsten men alla handlingarna stå kvar tills den nya anmälan om tjänstefel har uppklarats.

Till remissvaret hade fogats en kopia av ett brev, daterat den 16 april 2002, till BB och CC från tf socialchefen JJ och avdelningschefen FF. I brevet, som var ett svar på en skrivelse från makarna BB och CC, anfördes bl.a. följande.

Den 21 december ringer BB hem till EE. EE redogör då i telefon för att hennes bedömning var att flickan var trovärdig. EE ber också om ursäkt för att brevet inte formulerats på bästa sätt och att det självklart skulle ha stått att pojkarna var misstänkta. EE förklarar att det inte är hennes sak att bedöma om pojkarna är skyldiga eller inte och att hon har kommit överens med polisen om att det bästa vore att träffa samtliga inblandade.

Vår bedömning är att socialtjänsten handlagt detta ärende med mycket kort handläggningstid. Första bedömningsamtalet med flickan hölls tre dagar efter det att anmälan inkom och den 17 december, dvs. en vecka efter att anmälan inkommit tog vi beslut hur ärendet skulle handläggas. Föräldrarna fick besked 11 dagar efter det att vi fått anmälan och möte bokades till den 17 januari, det vill säga fem veckor efter det att vi emottagit anmälan (däremellan var det dessutom jul och nyår).

Vi kan inte se att EE brustit i sitt sätt att handlägga detta ärende. Det som inte var helt korrekt var att hon i brevet inte tydligare skrivit att pojkarna var misstänkta för detta brott, det är det vi ser att hon kan klandras för men det har hon framfört sin ursäkt för till er.

I en förnyad remiss till Biståndsnämnden i Håbo kommun hemställde JO att nämnden skulle yttra sig över vilka överväganden som gjordes beträffande förutsättningarna för att kalla flera misstänkta ungdomar och deras föräldrar till ett gemensamt möte vid vilket representanter för socialtjänsten och polisen skulle delta.

I ett kompletterande yttrande anförde nämnden följande.

Håbo kommun har som policy att handlägga barn- och ungdomsärenden skyndsamt. Vi strävar efter att alltid följa upp alla ungdomsärenden snabbt, vilket har visat sig vara effektivt i förebyggande syfte.

Vi har under åren haft flera fall där ungdomar under 15 år agerat i grupp på 5–10 st och där alla varit ansvariga för brottet som begåtts. Vi har då kallat alla ungdomarna tillsammans med sina föräldrar och de har i brevet fått information om att alla kallas samtidigt. De har därmed haft möjlighet att tacka nej till informationsmötet.

Ärenden som handlagts på detta sätt har oftast handlat om snatterier, skadegörelser och konflikter mellan ungdomar. Vid alla sådana möten har vi fått god respons från föräldrar och ungdomar. Ärendet har klarats av snabbt, föräldrarna har fått kännedom om varandra och alla inblandade har kunnat diskutera händelserna med stöd av polis och socialarbetare.

De föräldrar och ungdomar som önskat individuella samtal har fått möjlighet till det.

I ärendet som är aktuellt gjordes bedömningen att ha ett informativt möte med alla som var anmälda, tillsammans med flickans föräldrar. Naturligtvis hade undertecknad hämtat samtycke från flickans föräldrar. I samtal med polisen gjordes bedömningen att ärendet var så pass allvarligt att vi borde agera snabbt. I telefonsamtal med några inblandade framkom det att alla pojkarna kände varandra. Några av föräldrarna talade illa om flickan och detta förstärkte vårt beslut att konfrontera alla inblandade.

Beslutet att gå till väga på detta sätt grundar sig på våra goda erfarenheter av liknande möten. Barnen var inte straffmyndiga och socialtjänsten har skyldighet att följa upp alla inkomna anmälningar. Det har även framkommit efteråt att några av föräldrarna gärna velat ha ett möte för att få klarhet i vad som hänt.

BB och CC fick del av nämndens båda remissvar och yttrade sig över dessa.

I ett beslut den 29 mars 2004 anförde *JO André* följande.

Socialnämnden skall enligt 5 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. Bland annat skall nämnden i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom och med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling.

Socialtjänstens verksamhet skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Nämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden (11 kap. 1 § SoL).

Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet (11 kap. 2 § SoL).

Inom socialtjänsten gäller enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) en sträng sekretess för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden. Huvudregeln är att sekretess gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Sekretessen utgör inte hinder mot att uppgift lämnas ut, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten skall kunna fullgöra sin verksamhet (1 kap. 5 § sekretesslagen). Det finns även i 14 kap. sekretesslagen vissa inskränkningar i sekretessen. De saknar intresse i förevarande fall.

Socialnämnden skall i sin uppsökande verksamhet, när det är lämpligt, samverka med bl.a. andra samhällsorgan (se bl.a. 3 kap. 4 § SoL). När det gäller ärenden rörande barn som far illa eller riskerar att fara illa skall nämnden samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs (5 kap. 1 a § SoL). De allmänna bestämmelserna i socialtjänstlagen om samverkan utgör inte någon grund för att socialtjänsten för någon utomstående får röja uppgifter som omfattas av den s.k. socialtjänstsekretessen.

De uppgifter som framfördes till socialnämnden var sådana att de väckte frågor rörande behovet av åtgärder från nämndens sida. Enligt min mening var det därför motiverat att nämnden kontaktade de berörda barnens vårdnadshavare.

I brevet till BB, CC och DD anförde EE att DD var ”en bland 9 pojkar som varit med och pressat pengar, slagit och hotat en ung flicka under en period av en månad”. Ordalydelsen kan inte tolkas på annat sätt än att DD blev utpekad för att ha begått ett brott. Såvitt framkommit hade han i detta skede inte ens fått möjlighet att bemöta uppgifterna. Oavsett hur EE bedömde de uppgifter som AA hade lämnat borde hon i brevet till DD:s föräldrar självfallet inte ha angett annat än att det fanns en misstanke om att DD kunde vara inblandad i de aktuella händelserna.

Jag vill framhålla vikten av att en tjänsteman inom socialtjänsten noga tänker igenom innehållet i ett brev som han eller hon skickar till en enskild och att tjänstemannen anstränger sig för att brevet får ett så korrekt och sakligt innehåll som möjligt. Om förvaltningen vid kontakt med någon enskild agerar så att denne blir kränkt finns det en risk för att nämnden vid den fortsatta handläggningen av ärendet får svårare att fullgöra sina uppgifter.

Genom brevet kallades DD och hans föräldrar till ett möte med de övriga berörda barnen och deras föräldrar. Vid mötet skulle förutom tjänstemän från socialtjänsten

även företrädare för polisen delta. Syftet med mötet har enligt ordalydelsen i kallelsen varit att ”tala allvar med pojkarna” och ”informera föräldrarna om vad som hänt”. Ordalydelsen ger även i denna del ett intryck av att det påstådda brottet redan var utrett och att bl.a. DD skulle vara en av de skyldiga. Jag utgår emellertid från att avsikten med mötet närmast var att allmänt upplysa barnen och deras föräldrar om de anmälningar som kommit in till nämnden och att nämnden utifrån vad som kom fram vid mötet skulle ta ställning till om det fanns skäl att anta att det var påkallat med några insatser från nämndens sida beträffande de barn som eventuellt hade utövat utpressning mot AA.

Uppgiften att DD skulle ha medverkat i utpressningen mot AA utgjorde en sådan uppgift om hans personliga förhållanden som hos nämnden omfattades av sekretess enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen. Biståndsnämnden eller någon tjänsteman vid nämndens förvaltning har således inte utan vidare kunnat röja uppgiften för någon av de andra barnens föräldrar. Såvitt jag har förstått kände polisen redan till de aktuella uppgifterna i huvudsak och några mer påtagliga sekretessproblem i förhållande till polisen har därför inte förelegat.

Nämnden har anfört att det finns vissa ungdomsärenden i vilka det kan vara lämpligt att kalla alla berörda till ett möte för att diskutera en händelse, utreda vad som har hänt och kunna ge information om hur saken skall handläggas fortsättningsvis. En grundläggande förutsättning för att anordna ett sådant möte är att socialtjänstens handläggare vid mötet inte mot den enskildes vilja röjer uppgifter som är hemliga.

Om en förälder hade kommit till det möte som förvaltningen avsåg att anordna får denne i och för sig anses ha samtyckt till att de övriga närvarande fick vetskap om att hans eller hennes barn var misstänkt för inblandning i de aktuella händelserna. Om föräldern inte hade varit införstådd med att det var frivilligt att komma till mötet kan det emellertid ifrågasättas om man kan anse att det funnits ett sådant samtycke. Enligt min mening borde det därför tydligt ha framgått av förvaltningens skrivelse till familjerna att det inte förelåg något tvång att komma till mötet.

Det kan diskuteras om brevet även i vissa andra avseenden borde ha fått ett något annorlunda innehåll. Det ligger dock i sakens natur att det inte är möjligt att i detalj ange hur en sådan skrivelse skall utformas. Jag har inte funnit att det finns skäl för mig att kommentera brevet ytterligare.

Eftersom socialförvaltningen ställde in mötet är det inte möjligt att avgöra om det vid mötet skulle ha röjts uppgifter som omfattades av sekretess eller ha förekommit något som hade inneburit en otillåten kränkning av något av barnens integritet. Jag förutsätter emellertid att biståndsnämnden beaktar de synpunkter som jag har framfört ovan om nämnden i framtiden får anledning att kalla till ett möte liknande det nu aktuella. I detta sammanhang vill jag peka på att när det gäller misstankar om brott som har begåtts av barn som fyllt 15 år, och som således är straffmyndiga, kan det finnas skäl att särskilt överväga i vad mån det är lämpligt

att polis närvarar vid mötet. I den delen hänvisar jag till de uttalanden som jag har gjort i ett beslut som har refererats i JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 289.

Jag finner skäl att för kännedom sända en kopia av detta beslut till Länsstyrelsen i Uppsala län, som har tillsyn över socialtjänsten i länet.